

GOGOL'ÜN PALTO'SUNDAN ÇIKAN BİR ESER: ODALARDA*

Mehmet BAŞTÜRK**

ÖZET

Edebiyatta öncü isimler ve eserler, bir geleneğin/yolun/akımın/anlayışın ilk önemli temsilcisi oldukları için kendisinden sonra gelen kalemleri ve kalem mahsullerini bir şekilde etkilemiştir. Bu öncü eserlerden biri, Dünya ve Rus edebiyatında önemli bir yere sahip Gogol'ün kilometre taşı kabul edilen yapıtlarından Palto'dur. Bu çığır açıcı uzun hikâyenin önemi ve etkisini tespit adına Dostoyevski'nin "Hepimiz Gogol'ün Palto'sundan çıktık." ifadesi dikkate değerdir. Türk edebiyatında da Palto'dan çıkan eserlere örnekler bulmak mümkündür. Bunlardan biri de Erdal Öz'ün 1960'ta yayımladığı ilk romanı Odalarda'dır. Öz, romanın ön sözünde, Varlık Yayınlarından çıkan ilk baskının arkasındaki Yaşar Nabi'ye ait olan tanıtım yazısından hareketle kitapla ilgili yazılarda hep Dostoyevski ve Camus vurgusunun öne çıkartıldığını fakat o, romanını Palto'da anlatılan kahramandan yola çıkarak yazmaya başladığını ifade eder (Öz, 1999:11). Nitekim romanda adı verilmeyen küçük memur, Gogol'ün Palto'sundaki "küçük adam"ın karşılığı olarak sunulan Akakiy Akakiyeviç'ten izler taşır. Öz'ün eserinde, bir alt metin olarak Palto'yla "gönderge" ve "anıştırma" yoluyla doğrudan veya dolaylı yoldan ilişki kurulur.

Bu makalede Erdal Öz'ün Odalarda adlı romanıyla Gogol'ün Palto'su, metinlerarasılık bağlamında karşılaştırmalı yöntemle çözümlenmeye çalışılmış ve iki eser arasındaki benzerliklerle farklılıklar, iki eserin başkişileri etrafında tespit edilmiştir. Böylelikle Öz'ün, Palto'daki kahramandan hareketle yazmaya başladığını söylediği romanı Odalarda'ki Palto etkisinin ne boyutlarda olduğu, bu etkinin özgünlüğe dönüşüp dönüşmediği gibi hususlar irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gogol, Palto, Erdal Öz, Odalarda, metinlerarasılık, karşılaştırmalı edebiyat

A WORK OF ART RISES UP FROM THE COAT OF GOGOL: IN THE ROOMS

ABSTRACT

Since the leading names and the work of arts in literature are the most significant representatives of a tradition/ way/ movement/

* Bu makale, Kırıkkale Üniversitesinde düzenlenen (01-03 Kasım 2012) "IV. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi"nde sözlü olarak sunulan ve metni yayımlanmayan bildirinin yeniden gözden geçirilerek düzenlenmiş ve genişletilmiş biçimidir.

** Yrd. Doç. Dr. Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: mehmetbasturk51@hotmail.com.tr

comprehension, influenced the authors and the works of art of these authors following them. One of these leading Works of art is Earth and The Coat which is accepted as milestone work in Russian literature of Gogol. "We all rises from The Coat of Gogol" statement of Dostoyevski, was said to determine the importance of this pioneer long story. It is possible to find examples fort he Works of art rise up from the Coat in Turkish literature. One of them is In The Rooms, the first novel published in 1960 by Erdal Öz. Öz states that, in the preface of the novel, Dostoyevski and Camus are emphasised in the writings about the book based on the introduction writ of Yaşar Nabi on the back of the first press from Varlık Publication (Öz 1999, 11). Thus, little officer whose name is not stated in the novel, bears traces of Akakiy Akakiyeviç who is presented as equivalent of "little man" in The Coat of Gogol. In Öz's art of work as a sub-text; with "Palto"; it is established direct or indirect relationship through "referent" and "allusion".

In this article, it is aimed to analyze the intertextuality between In The Rooms of Erdal Öz and The Coat of Gogol, and it is determined on the similarities and the differences between these two works, and the protagonists, by using comperative literature method. In this way, the issues such as how the Coat effect in In The Rooms, which is said by Öz, to begin the writing beginning from the protagonist in The Coat, and whether this effect turns into individuality or not, are examined.

Key Words: Gogol, The Coat, Erdal Öz, In The Rooms, intertextuality, comperative literature.

1. Giriş

Gürsel Aytaç'ın "İster edebî ister teknik hiçbir metnin dışı kapalı olmadığı görüşüyle edebî metin dokusuna hem edebiyat alanından hem de başka alanlardan metin parçaları katılabileceğinin, böylece de dilin bütüncül bir deney(universalexperiment) olma niteliğinin ortaya konması." (Aytaç 2003, 354) şeklinde tanımladığı metinlerarasılık "kabaca iki metin arasındaki bir alışveriş, bir konuşma, ya da söyleşim biçimidir." (Gümüş 2006, 1) Açık ve kapalı olmak üzere iki biçim altında ele alınan metinlerarası yöntemlerden "alıntı, gönderge" açık, "gizli alıntı ve anıştırma" kapalı metinlerarası ilişkilerdir (Aktulum 2007, 94).

Metinlerarasılık çerçevesinde, üretilen her metnin bir alt metin olarak var olan önceki metinlerin farklı bir tezahürü olduğu kabul edilir. Bu bağlamda bir metin yüzde yüz "yeni" değildir, olamaz. Zira her metin bile isteye veya farkında olmaksızın yazarın okudukları, gördükleri veya duyduklarının farklı bir bağlamda yeniden üretilmesidir. Bu cümleden hareketle edebî metinlerin "metin içi ve metin dışı öğelerinden söz ederken üzerinde durulması gereken önemli öğelerden bir tanesi de metnin başka metinle veya metinlerle metinlerarası ilişkide olmasıdır." (Ögeyik 2008, 5) "Bu ilişki izlek, biçem, biçim, dil, konu, vb. gibi metni oluşturan tüm birimleri içerebilir." (Ögeyik 2008, 20)

Bu makalede Gogol'un Palto'su ve Erdal Öz'ün Odalarda adlı eseri bu gerçeklerden hareketle bir arada değerlendirilecektir. Öz'ün yirmi dört yaşında yazdığı ve ilk romanı olan Odalarda'nın Varlık yayınlarından çıkan ilk baskısındaki Yaşar Nabi'ye ait olan "Epey şaşırtıcı, alışılmıştan uzaklaşan bir roman. Ama kapalılıkla, anlamsızlıkla ilgisi olmayan bir yeniliği var bu kitabın. İlk dili çok sağlam bir temel üstüne kurulmuş. Sonra iç sorunları açış ve işleyiş tarzı da Dostoyevski'leri, Camus'leri hatırlatan bir klasik analiz yolunda ilerliyor." (Öz 1999, 11)

Turkish Studies

değerlendirmesinden hareketle bu roman üzerinde ağırlıklı olarak Dostoyevski ve Camus etkisi eleştirmenler tarafından dile getirilir. Fakat Öz, bu eseri Gogol'un Paltosu'ndan hareketle yazdığını şu cümlelerle ifade eder: “Bir Dostoyevski delisiydim. Ama Gogol'un 'Kapot' öyküsü de beni adamakıllı baştan çıkarmıştı. Bu öykünün başkişisine çok benzeyen bir yakınım vardı. Kapot'un anlatımıyla, o yakınımı birleştirerek yazmaya başladım Odalarda'yı. O yakınım, yayımlanınca romanımı okumuş, pek beğenmiş, ama romandaki başkişinin kendisi olduğunu anlayamamıştı. Tıpkı Dostoyevski de, tıpkı benim gibi, Gogol'un 'Kapot' adlı öyküsünden yola çıkarak yazdığı bu romanda, romanın bir yerinde, kahramanına Gogol'un 'Kapot' öyküsünü okutur. Ama İnsancıklar'ın başkişisi, 'Kapot'un başkişisinin yaptıklarını okudukça güler; o kişinin kendisi olduğunu anlayamaz. Odalarda, böyle bir ilk romandı.” (Öz, 05.02.1998) Öz, burada açıkça Palto'dan yola çıkarak yazdığı eserin, tamamlandığında Palto'dan farklı özgün bir yapıt olduğunu vurgulamış olur.

Bu çalışma, ifade edilenler doğrultusunda özellikle iki eserin başkişisinden hareketle Erdal Öz'ün Odalarda adlı romanı ile Gogol'un Paltosu'nu metinlerarasılık zemininde karşılaştırmalı olarak inceleyecek, biçim ve içerikle ilgili benzerliklere dikkat çekecektir. Bir alt/gönderge metin olarak Palto'nun, Odalarda üzerindeki etkisinin ne ölçüde ve nitelikte olduğu, bu etkinin özgünlüğe dönüşüp dönüşmediği gibi hususları irdeleyecektir.

2. Olay Örgüsü

Elli dört sayfalık (Bordo Siyah Yay., İstanbul 2008) Palto'nun olay örgüsü yalın kattır. Bu uzun hikâye, Petersburg'da bir devlet dairesinde çalışan ellili yaşlardaki bir memurun sıradan ama trajik öyküsüdür. Olaylar ve durumlar anlatılırken eserde herhangi bir şekilde parçalara/bölgümlere ayırma yoluna gidilmemiştir. Zaten böyle bir ayrıştırmaya da lüzum yoktur. Ama yine de eser olay örgüsü açısından üç bölüme ayrılabilir. Birincisi kitabın ilk on bir (17-28) sayfasında anlatılan başkişi Akakiy Akakiyeviç ve dönemin Rusya'sıyla ilgili verilen genel bilgilerin olduğu bölüm. İkincisi (28-63) sıradan memur Akakiyeviç'in yıllardır yamata yamata kullandığı eski paltosunun artık iş göremez ve iğneye gelemez olduğu için yeni bir paltoya gereksiniminin olması, bu palto için yeme içme gibi en hayati ihtiyaçlarından kesintiye giderek dört beş aylık tasarruf sonucunda rüyalarını süsleyen yeni bir paltoya kavuşması, ardından paltosu şerefine düzenlenen bir davetten dönerken hırsızlar tarafından paltosunun cebren alınması, devamında paltonun bulunması için yapılan çalışmalar, gidilen “mühim adam”la olan muhaveresi ve nihayetinde yatağa düşüp sayıklamalarla hayatının sonlanması. Üçüncü bölüm ise (63-71) Akakiyeviç'in ölümünden sonra bir anda Petersburg'da yayılan, önüne çıkan herkesin paltosunu çalan hortlağın hikâyesini anlatır.

Erdal Öz'ün ilk romanı olan Odalarda (Can Yay., İstanbul 1999) ise yazarın bölmeleriyle kısa kısa on dokuz bölümden oluşur. Gerçi bu bölümler ayrılmasa da hikâye bir bütün olarak yazılabilir/okunabilir. Yaklaşık yüz elli sayfalık romanın yapısı her ne kadar Palto'ya nazaran daha yoğun olsa da basit ve tek ana damar üzerinedir. Roman, kısaca genç bir memurun yedi sekiz aylık süre zarfında başından geçenleri anlatır. İlk iki bölümde adı verilmeyen Genç'in annesinin ölümü ve hayat hikâyesi verilir. Ardından gelen üç bölümde onun gizemli birisiyle tanışıp -ev sahibinin kendisi kovması üzerine- yeni bir odaya yerleşmesi konu edilir. Sonraki bölümlerde ise genç adamın toyluğu ve kişiliksizliği zemininde, beraber olduğu kadının hamile olmasından ötürü doğacak çocuğa resmiyette bir baba bulmanın gereğinden hareketle bahsi geçen gizemli adamın, genci bir bakıma tuzağa düşürüp onu beraber olduğu dul ve güzel ev sahibisiyle tanıştırdığı evlendirmesi fakat buna rağmen kadınlı beraber olmaya devam etmesi, sonrasında doğacak olan çocuğun kendisine ait olduğunu, çocuğun ve kadının her ikisinin çocuğu ve kadını olduğunu söylemesi ve nihayetinde gencin bu gerçekleri öğrendikten sonra sessizce evden ayrılmasını anlatır.

3. Kişiler

İki eserdeki en önemli benzerlik figüratif yapıdadır. Edebiyatta “küçük adam” geleneğinin öncüsü kabul edilen Palto’daki Akakiyeviç’in izlerini bir şekilde Odalardaki ismi verilmeyen genç memurda arayabiliriz.

Palto’nun başkişisi Akakiy Akakiyeviç’dir. Bir devlet dairesinde sıradan kalem memuru olarak çalışan, dış görünüşüyle insanların ilgisini çekmeyen, ellili yaşlardaki Akakiyeviç’i yazar, şöyle betimler: “Kısa boylu, çipil gözlü, biraz da çopur suratlıydı; kızıla çalan saçları yer yer dökülmüş, her iki yanağında da derin kırışıklıklar oluşmuştu; yüzünden, basurden yana dertli olduğu anlaşılıyordu.” (s.18) Hikâyenin başında anlatılan isim koyma meselesinden Akakiyeviç’in memur olan babasının doğumdan önce öldüğü veya kendisi ve annesiyle beraber olmadığı anlaşılır. Zira doğum işlerini tek başına yürüten anne oğluna babasının ismini koyar.

“Ne zaman, ne kadar süre önce dairede işe alındığını ve onu işe alanın kim olduğunu kimse hatırlamıyordu.” (s.20) denilen Akakiyeviç bahsi geçen dairede yıllarca aynı işi yani mektupları temize geçme işini itinayla ve zevkle yapar. Zira onun hayatında sadece o vardır. Çalıştığı dairenin genç memurları onunla sürekli alay etmesine rağmen o, tepkisiz kalır. Bu alaycı ve aşağılayıcı espriler şiddetini artırınca o, sadece “Bırakın beni, neden bana böyle eziyet ediyorsunuz?” (s.21) serzenişinde bulunur. Yıllarca böyle bir ortamda aşkla bağlı olduğu bu önemsiz işinden ona arta kalan, sadece “sırtındaki kambur ve ‘üzerine oturduğu yerdeki’ basur”dur. (s.23)

Akakiyeviç’in hayatı yeni bir palto diktirmesi gereği üzerine önce bir kâbusa sonrasında gerçekleştirilecek bir hayale dönüşür. Üç dört aylık yokluk ve olmayacak tasarruf (“Akşamları çay içmeyi bırakacak, mum da yakmayacaktı, eğer çalışması gerekiyorsa, ev sahibesinin odasına gidecek ve işini onun mumunun ışığında görecekti. Dışarı çıktığında ağırlığını ayaklarına vermeden, neredeyse parmaklarının ucunda basarak yürüyecek ve elinden geldiği kadar adımlarını, düzgün kaldırım taşlarına denk getirmeye çalışacaktı, böylece onların da hemen yıpranmasını engelleyecekti...” s.39) tedbirleri neticesinde temin ettiği seksen rubleyle yeni paltoya sahip olur. O gün Akakiyeviç’in “yaşamının en görkemli” (s.42) günüdür. Bayramlığına kavuşan çocukların sevincine eş bir mutlulukla yeni paltosuyla iş yerine giden Akakiyeviç’in şerefine, çalıştığı dairenin şef yardımcısı, bir davet tertip eder. O da istemeyerek bu davete katılır. Parıltılı bir gecenin ardından evine dönerken önünü kesen adamlar paltosunu zorla alır ve kaçarlar. Çaresizlik ve derin üzüntü içerisinde, sahip olduğu en kıymetli şeyi kaptıran Akakiyeviç, sırasıyla bekçiye, emniyet müdürüne ve mühim adama yardım için müracaat eder. Fakat sonuç alamaz. Üstelik son gittiği mühim adamdan adamakıllı fırça işitir. İşittiği bu fırça, üzüntü ve Petersburg’un soğuk havası yüzünden yatağa düşer ve iki günlük sayıklamalar sonucunda vefat eder. Odasına da eşyalarına da mühür vurulmaz. Zira ne bir mirasçısı ne de miras bırakacağı eşyası vardır.

Akakiyeviç, herhangi bir şeye malik olmayan, kimsesiz, sıradan, değersiz biridir. Yazar onun sıradanlığını, ev-iş arasında gelip giden tekdüzeliğini, insandan öte robotlaşmış biri haline geldiğini anlatmak için “giydiği kıyafetler üzerine hiç kafa yormazdı” (s.24), “hayatı boyunca bir kez olsun sokakta yürürken etrafında olup bitenlere dikkat kesilmemişti” (s.24), “yediklerinin tadına hiç dikkat etmez (di)” (s.25) gibi tespitlerde bulunur. Hatta paltosu şerefine verilen davette şuh edalı bir kadına hafiften gözünün kayması ve içinde anlık bir şehvetin uyanmasına yazar da okur da şaşırır. Zira o, egemen sınıfın adamdan saymadığı bir zihniyetin ürünü olarak duygu ve düşünceden soyutlanmış, ayda eline geçecek üç kuruşla iktifa eden önemsiz biridir. Elbette bu portre bir tepkinin ifadesidir. Zira Gogol, hikâyede Akakiyeviç’i eleştirmez. Onu bu hâle getiren, ona bu nazarla bakan zihniyeti eleştirir. Nitekim kitabı çeviren Aslı Tanakay ön sözde şu ifadeleriyle buna dikkat çeker: “İşte Gogol, Rusya’da feodalizmin sarsılıp yerine kapitalizmin yapılanmaya başladığı, farklı görüşlerin hem iktisadi, hem siyasi, hem de kültürel alanda

birbirleriyle kıyasıya çarpıştığı, aydın kesimin üzerindeki baskıların daha önce hiç olmadığı kadar yoğunlaştığı bir dönemde verir eserlerini; ve var olan sistemin savunucuları tarafından Rus insanının kötü yanlarını göstermekle suçlanır her seferinde. Oysa ne böyle bir amacı, ne de inancı vardır yazarken. Rus insanının kötü olduğunu değil, sistemin Rus insanını kötü gösterdiğini düşünmektedir.” (s.11)

“Kaderine yazılan ‘yılda dört yüz rublelik gelirlere’ memnun olmayı becerebilen” (s.26) Akakiyeviç’in hayatının basmakalıplığı içerisinde var olanı tekrarlayan, yeniyi, daha iyiyi aramayan, üretmeyen tavrını vermek adına onun mesleği nazarlara sunulur. Zira o, büyük bir zevk ve itina ile mektupları temize geçer. Onun bu işindeki hassasiyetini gören ve onu takdir eden bir müdürün temize çekme işinden biraz daha mühim bir iş sayılan, başka bir devlet dairesine gönderilmek için hazırlanan bir metindeki küçük düzeltmeleri (ilk sayfadaki başlıkları düzenlemek ve bazı yerlerdeki fiilleri birinci tekil kişiden üçüncü tekil kişiye çevirmek) yapma işini ona verdiğinde yılların kalem efendisi Akakiyeviç boncuk boncuk terler ve “Yok yok, bana temize çekilecek bir şey verin, daha iyi” (s.23) der ve ömrü boyunca mektupları temize çeker.

Onun toplum içindeki değersizliği ve kendisinin de kabullendiği konumu gereği zayıflığı ve iletişimsizliği konuşmalarında da hissedilir. Nitekim o, rahat rahat iletişim kuramaz. Hep kısık sesle, bitmeyen cümlelerle derdini anlatır. Parasıyla paltosunu tamir ettirmek istediği terzi karşısında da (s.32) yardımına müracaat ettiği mühim adam karşısında da (s.59) tutuktur. Çevresiyle konuşmak istemez gibidir. Sanki kendini ifade etmeye takati yoktur.

Toplumun fark etmediği, yok saydığı Akakiyeviç, yalnızdır. Ailesi, yakını, arkadaşı yoktur. Sahip olduğu değerli bir eşyası da yoktur. Bu anlamda palto onun için sadece bir giysi olmaktan daha öte bir şeydir. Yazarın şu ifadeleri bunu ortaya koyar: “Sanki yaşamında eksik olan bir şeyin yarattığı boşluk doldurulmuştu; sanki evlenmişti; sanki yanında, yaşamakta olduğu anı paylaşan biri vardı, artık yalnız başına değildi; sanki hoş bir hayat arkadaşı önünde uzanan yaşam yolunu kendisiyle birlikte ve el ele yürümeye razı olmuştu. Takdir ederseniz ki bu hoş hayat arkadaşı, kalın vatkaları ve dayanıklı bir astarı olan paltosundan başkası değildi.” (s.39-40)

Neticede hikâyenin başkışısının öne çıkan en önemli özelliği kişiliksiz, kimliksiz bir “zavallı memur” (s.31) oluşudur. Eserin ana temasını da veren “mühim adam – memur” karşılığında Akakiyeviç, memuru temsil eder. Paltosu için müracaat ettiği mühim adama sekreteri onun geldiğini haber verdiğinde amirin “Kimin nesiymiş peki?” sorusuna karşılık “Bir memur” cevabını aldıktan sonra “A! Bekleyebilir öyleyse. Şu anda hiç vaktim yok.” (s.57) demesi egemen sınıfın kendileri dışında, alt tabakada çok küçük idealler uğruna, zorluklar içerisinde bir hayat süren isimsiz, unvansız insanlara bakışını verir. Bu hikâyede okur, Akakiyeviç’e kişiliksizliği, tepkisizliği, kimliksizliği sebebiyle ne kızar ne de güler. Çünkü bu kendi iradesiyle yaptığı bir tercih olmaktan öte şartların sürüklediği bir resimdir.

Odalarda’nın başından geçenleri hikâyeye ettiği başkışısı ise adı verilmeyen bir gençtir. Bu genç, bir devlet dairesinde yazı makinesi olan, “işini düzenli yürüten, titiz bir küçük memur”dur. (s.35) Romanın başında küçüklüğünden beri tek yakını olan annesiyle (babasını hiç tanımamıştır) bir oda içerisinde yaşayan gencin, uzun süredir hasta olan annesi hayatını kaybeder. Yapayalnız kalan genç, annesiz eski odasına alışamaz. Lambayı söndürdüğünde korkar, karanlıkta uyuyamaz. Eşyalar annesini hatırlatır. O da bu eşyaların hepsini eskiciye satar.

Kışı sobasız bir odada geçirmek zorunda olan genç sık sık kahveye gider olmuştur. Maddi durumu kötüdür. Cenazeyi bile borç parayla kaldıramamıştır. Akşam yemek yemez. Sabahı bir simitle geçirir. Ev-daire-kahve üçgeninde geçen birbirinin aynısı olan günlerden sonra annesinin hastalığı yüzünden iki aydır ödeyemediği kiradan ve ev sahibinin bekâr bir genci evinde oturtmak istemeyişinden ötürü kendine yeni bir oda bulma lüzumu doğar. Bu arada onu gözetleyen ve

Turkish Studies

kurduğu tezgâha düşürmeyi planlayan uyanık bir adamın oyununa gelir ve onun kaldığı evde bir oda kiralar. Başta her şey çok iyidir. Akşam yemeklerini yapan temiz, düzenli, genç ve güzel bir dul kadın olan ev sahibini sever. Annesinden başka kadın tanımayan ve yıllardır kadınsız yaşayan genç, bu kadına âşık olur ve onunla alelacele evlenir. Aslında oyuna gelmiştir. Bu kadın diğer kiracıdan yani ona odayı bulan adamdan hamiledir. Ve bir baba gereklidir. O da saf gençtir. Dokuz günlük tadılmamış mutluluklara gark olan genç, sonrasında kadının odasından bir nevi tatlılıkla kovulur. Kendi odasına, tekrar yalnızlığına sığınır. Kadın ona soğuk davranır. Diğer kiracıyla ilişkisi devam eder. Bunu saklama gereği bile duymaz. Genç, yaklaşık beş aylık evliliklerinin sonunda kadının doğurmasına çok az bir süre kaldığını ve çocuğun diğer kiracıya ait olduğunu öğrenir. Fakat buna bir tepki gösteremez. Olaylara boyun eğer. Romanın sonunda da sessizce evden ayrılır. “Bu ayrılık temelli midir yoksa her sabahki çıkış mıdır?” kestirilemez. Okuyucuya bırakılır.

Bu son ile Palto'nun sonu arasında ilgi kurulabilir. Zira her iki eserde de başkişi (Palto'da Akakiyeviç'in hortlağı) eserin bitiminde bir bilinmezliğin karanlığın gider.

Odalarda'nın başkişisi ezik, ürkek, çekingen, sürekli bir sığınma özlemi duyan, uzun ensesinden utanan, gereksiz tikleri (omuzlarını sık sık yukarı atma, yakasını sürekli kaldırma çabası gibi) olan, uzun boylu biridir. Yirmili yaşlardaki genç memur silik bir karakterdir. Ne adı ne yaşadığı küçük kasaba ne çalıştığı daire ne de içinde bulunduğu zaman bellidir. Bu isimsizliği onun bulunduğu çevreye ait olamayışıyla, çevresi için önemsiz bir yabancı oluşuyla izah edilebilir.

O, çevresine yabancıdır. Çocukluğu, yetiştirilme tarzı, hayat tecrübesi eksikliği ve sanki başka bir dünyanın insanı olması onu etrafındakilere karşı kuşkulandırır. İnsanlardan kaçmak isteyen bir yanı vardır. Kendini diğer insanlardan farklı hisseder. Mesela beş aydır çalıştığı devlet dairesinde doğru dürüst kimseyle iletişim kuramaz. Boyuna önündeki kâğıtları karalar. Hiç dostu yoktur. Kalabalıklar arasında da odasında olduğu kadar yalnızdır: “Ah, işte yalnızlıktı beni böyle yapan. Alıştığım bir şeydi yalnızlık, seviyordum yalnızlığı, onsuz edemezdim, ama ben yapayalnız olduğum kadar insansızdım da. Annem, hiç olmazsa bir sestti, bir kokuydu, bir soluktu yanımda, bir yakınlıktı bana. Şimdi o da yok. Kimsem yok artık. Koskoca dünyada bir başıyaydım. Ürperdim.” (s.81) Odasında ya kitap okur ya uyur ya düşünür ya da yorganın altında hıçkırıklarla ağlar.

Onun yalnızlığında sığındığı ada, kitaplarıdır. Öyle raflar dolusu kitapları yoktur. Kitaplar ve okuma alışkanlığıyla ilgili şu sözleri yazarın o dönemdeki okuma tarzını yansıtıyor olmalı: “Hiç o kadar çok kitabım olmadı. Çok kitap attım. Bir yığın rastgele alınmış kitabım olacağına, çok değerli bulduğum, okumaktan bıkmadığım, her zaman açıp okumak isteyeceğim beş on kitabım olsun yeter, diye düşünmüşümdür hep. Kendimi bildim bileli böyle olmuştur. Bu kitapları kimbilir kaç kez okudum. Ama hiç bitmezler benim için, her zaman yenidirler, her zaman aynı tadı alırım onlardan. İlle de yeniden açıp başından başlamak da gerekmez. Benim okuyuşum, o çok sevdiğim, o çok inandığım kitaplardan birini elime alıp uzanmak, rastgele açtığım bir yerini yeniden okumaktır. Bazı kitapların bazı bölümlerini ezberlemiştir. Hiç eskimezler benim için. Sanki hep yabancıyımdır o sayfaların. Her seferinde de yeniden sarsılırım okurken.” (s.66)

Onda bir “şey”e sahip olamamanın sıkıntıları görülür. Şimdiye dek kendine ait bir odası bile olmayan garip biridir. Tek varlığı olan annesini de yitirince sahipsiz, kimsesiz kalır. Yalnızlık onun içinde yivli bir vida gibidir. Sürekli içine doğru kat eder. Hayatı hep delik deşiktir. Her daim bir eksiklik hisseder. Kendini tanımlamakta zorlanır. Kimdir, kimin yakını, kimin/neyin sahibidir? Evlendikten sonraki şu ifadeleri buna işaret eder: “Demek bu ‘ben’dim; bu sabah sabah, saat sekizi vururken, saat kulesinin altından bu geçen, bu yorgun, ama rahat adam ben’dim, yani bir kadının kocası, bir ailenin reisi, bir evin sahibi, bir kiracının ev sahibiydim. Yani benim de -işimin gücümün dışında- bir evim barkım, bir sevgili güzel karım vardı.” (s.89)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

“Sıkılmak benim ülkemdir.” (s.78) diyen genç, içine kapanıktır. Kimseyle dertleşemez. İçini dökemez. Bunun eksikliğini hep hisseder. Evlilik meselesinde aldanması ve başkasından hamile dul bir kadına, onu hiç tanımadan evlilik teklif etmesi onun hem toyluğunun hem de bir kadına/insana olan gereksiniminin, açlığının sonucudur.

Gençte korku, tedirginlik, güvensizlik, eziklik her daim şuuraltında var olan duygulardır. Bu yüzden hayat karşısında hep edilgendir. Mücadeleden kaçır. Mesela karısıyla onun gözleri önünde beraber olan adama ses çıkaramaz. Karısının onu adam yerine koymamasına aldırılmaz. Aslında aldırır ama bir şey yapma gücünü kendinde bulamaz. Yine karısının başka birisinden hamile olduğunu bilmesine rağmen evliliği sürdürür. Onda mücadele azmi, bir şeyleri değiştirebilme umudu ve enerjisi yoktur.

Onun bir önemli diğer yönü de kişiliğinin, kimliğinin oturmamasıdır. Onun hamurunun tüm kimliklere açık olduğunu yazar, bir başka roman kişinin ağzından açıklar: “Sen bir hamursun dostum. Hem de tam kıvamında bir hamur. Testi çamuru gibi. Görüyorsun, sana yavaş yavaş bir biçim vermeye çalışıyorum. İnsanın bir biçimi olmalı, bir kimliği olmalı. Kimi insan kendi biçimini, kendi kimliğini kendi oluşturur; kimi insan da işte böyle, başkalarının yardımıyla biçimlenir. Bitkiler de böyledir, hayvanlar da. Evcilleşmiş bitkiler, evcilleşmiş hayvanlar, insan eliyle biçimlenip kimlik kazanırlar. Doğanın içinde yetişenlerse özgürdür; onlar kişiliktir, kimliklerini kendileri getirirler. Ne yazık ki sen onlar gibi değilsin. Seni evcilleştireceğim dostum.” (s.154-155) Kendisi de bu tespiti doğrular: “Kendimi olduğum gibi kabullenmeliydim artık. O yapay süslemelerden uzaklaşmalıyım. Üstelik başkası da olamazdım. Ben'im bu işte. Arkadaşımın dediği gibi bir 'hamur' belki de, biçimlenmeyi bekleyen tam kıvamında bir hamur.” (s.157) O, sürekli idare edilmeyi, söylenenleri yapmayı ve çevresine göre şekillenmeyi, hareket ve cesaret eksikliğinden ötürü bir mecburiyet haline getirmiştir.

Görüldüğü üzere iki kişi arasında önemli benzerlikler vardır. Meslekleri, yoksullukları, yoksunlukları, yalnızlıkları, sıradanlıkları, değersizlikleri, hayat karşısındaki tavırları, çevrenin onları bakışları, babalarını hiç tanımayışları, bir odaya mahkûm olmaları, ev sahiplerinin birer kadın olması vs. Özetle her iki eserin başkışısı de topluma yabancı, yalnız, kendi halinde, tecrübesiz, iletişim becerisi yetersiz, içine kapanık, mutsuz, amaçsız, her daim eksikliğin verdiği sıkıntıyı yaşayan kimliksiz ve silik karakterlerdir. Mevcut sisteme isyan edecek ve bir şeyleri değiştirecek enerjiden yoksun, silik bir görüntüye sahiptirler. Bu özellikler Odalarda'nın başkışısında daha yoğun anlatılır. Bu da eserlerin türüne ve hacmine hamledilebilir.

Sonuç olarak Odalarda'nın “Genç Memur”u ile Palto'nun başkışısı arasında önemli benzerlikler vardır ama elbette o, Akakiy Akakievich'in kendisi/aynısı/taklidi değildir. Benzerliklerin altında bilerek veya bilmeyerek etkisi altında kalınan bir Palto etkisinden bahsedilebileceği gibi anlatılan kişilerin evrensel tipler olmasının da etkili olduğu söylenebilir.

4. Mekân

Palto, Rusya'nın Petersburg şehrinde geçer. Petersburg'un sembolik önemine, kitabın ön sözünde eseri çeviren Tanakay dikkat çeker. 1840'lı yıllarda Rusya'da Slavcılar ve Batıcılar adıyla anılan iki grup olduğunu, bu iki farklı grubun kendi fikirleriyle örtüşüklerine inandıkları iki farklı şehri ülkenin başkenti olarak gördüklerini ve Moskova'nın eski Rusya'nın değerlerini yansıttığını, Petersburg'un da Batılı Rusya'yı temsil ettiğini ifade eder. (s.10-11) Bu cümleden hareketle Gogol, Akakiyeviç özelinde hikâyenin geçtiği Petersburg'dan hareketle dönemin egemen sınıfı ve bu sınıfın temsilcileri ve savunucularını eleştirmiştir.

Vakanın cereyan ettiği yerler, başta adı verilmeyen devlet dairesi, Akakiyeviç'in evi, Petersburg sokakları, terzi Petroviç'in dükkânı, palto şerefine verilen davet yeri, mahalle karakolu ve mühim adamın dairesidir. Eserde mekânın işlevselliği iki noktada önemlidir: Birincisi adı

Turkish Studies

verilmeyen devlet dairesi ki hikâye şöyle başlar: “Devlet dairelerinin birinde...” (s.17) Burada hem devlet dairesi üzerinden yönetimin, işleyişin arızaları, lüzumsuz bürokrasi hem de adı sanı olmayan bir dairenin, unvanı sadece memur olan sıradan, önemsiz bir kalem efendisinin trajik öyküsüne sahne tutulur. İkincisi “küçük adam – mühim adam” ikilemine uygun düşen Petersburg’un iki farklı semtidir. Akakiyeviç’in oturduğu semt bakımsız, problemlili iken (“Petersburg’da bulunan tüm diğer evlerin arka merdivenleri gibi bu merdivenler de su ve çamur içindeydi ve her tarafı kesif bir amonyak kokusu sinmişti.” s.30) çalıştığı dairenin şef yardımcısının semti bakımlı, düzenlidir. (“Şef yardımcısı şehrin en iyi semtlerinden birinde, dolayısıyla da Akakiy Akakiyeviç’in evine pek de yakın olmayan bir yerde yaşamaktaydı.” s.46) Görüldüğü üzere egemen sınıf ve halk ayrımı tabii olarak mekân da yansımıştır.

Odalardaki mekân ise genel anlamda Palto’dakine paralellik arz eder: Başta genc ve annenin beraber kaldığı yalın bir oda. Annenin ölümüyle sığınılan, kenar mahalle sayılabilecek bir muhitteki başka bir evin odası. Yine Palto’da olduğu üzere bir devlet dairesi. Fakat burada bu devlet dairesi Paltodaki kadar ayrıntılı verilmez. Bunların dışında ısınmak için gidilen kahveyle birlikte sokaklar, park, hükümet konağı gibi mekânlar da romanda verilir.

Palto’da olaylar Petersburg’da geçerken Odalarda ise ismi verilmeyen bir kasabada geçer. Fakat buradaki kasabanın bugünkü yerleşim birimlerinden ilçeye denk geldiğini söyleyebiliriz. Zira bu kasabada Hükümet Konağı, evlendirme dairesi, memurların çalıştığı bir kurum gibi ancak ilçede bulunabilecek yerler mevcuttur.

Her iki eserin başkişisi de yoklukla mücadele eden basit birer memur oldukları için ancak buldukları şehrin bakımsız, çamurlu sokaklarının olduğu kenar mahallelerinde ikamet edebilirler. Yine her ikisinin de bir evde değil sadece bir odada yaşamak zorunda oluşları ve ikisinin de ev sahiplerinin kadın olması mekânla ilgili ortak özelliklerdendir.

Özetle mekân olarak her iki eserde öne çıkan unsurlar bir devlet dairesi ile fakir bir muhitteki odadır. Devlet dairesinde bir masada temize çekme işini yapan birer küçük memur olan kahramanlar, yalnızlıkları, yoksullukları ve yoksunluklarıyla ancak bir odada yaşamlarını devam ettirmektedirler. Bu da var olan düzenin bu insanlara tanıdığı yaşam standardını göstermesi açısından önemlidir.

5. Zaman

Palto’da vakanın geçtiği zamana dair net bir bilgi yoktur. Verilen tek tarih Akakiyeviç’in 23 Mart’ta gece yarısına doğru dünyaya geldiğidir. (s.19) Fakat Gogol’un 1809’da doğup 1852’de öldüğü bilgisinden hareketle ve eserin yazıldığı 1842 tarihini göz önünde bulundurarak on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısındaki Rusya’yı anlattığı söylenebilir. Yazar, dönemin baskıcı iktidarını ve bu yönetimin geniş halk yığınlarını görmezden gelen anlayışını eleştirir.

Vaka süresi için dört-beş aylık süre zarfı diyebiliriz. Zira ana vaka, Akakiyeviç’in paltosu için terziye gitmesiyle başlar ve yeni paltosunun dikilmesi ve hemen sonrasında çalınması ile kahramanın ölmesiyle sonlanır. Bu süre de yaklaşık dört beş ay sürer. (İki üç ay daha ‘kısmi yokluk’ çektikten sonra Akakiy Akakiyeviç ihtiyacı olan seksen rubleyi bir araya getirmeyi başarmıştı. s.4)

Odalarda anlatılan vaka ise yedi sekiz aylık bir sürede cereyan eder. “Soğuk bir gündü.” (s.15) cümlesiyle başlayan roman kışın ardından bahar ve yaz aylarını kapsar. Eserde net bir tarih verilmez. Öz’ün bu eseri yirmi dört yaşında iken 1960’ta yazdığı hesaba katılarak 1950’li yıllara denk geldiği söylenebilir. Palto’da olduğu gibi Odalarda’nın anlatıcısının da içinde yaşanılan zamandan rahatsız olduğu aşikârdır. Şu cümleler buna delalet eder: “Teşekkür edip aldım gazeteyi, yerime döndüm. Büyük meclisin bir aylık tatilden sonra kırıcı tartışmalarla açıldığını, üç dışışleri

bakanının gelecek ayın başında yeniden bir araya gelip Ortadoğu çıkmazına çözüm arayacaklarını, bir kereste deposunun yanıp kül olduğunu, Japonya'da bir kadının beşiz doğurduğunu, hayat pahalılığının son iki ay içinde yüzde bilmem kaç arttığını, bir yolcu otobüsünün uçuruma yuvarlandığını, ancak üç yolcunun yaralı olarak kurtulduğunu, bir şoförün genelevdeki dostunu bilmem kaç yerinden bıçaklayıp yaraladığını, kadıncağızın kaldırıldığı hastanede öldüğünü, Amerika'da bir Zencinin korkunç biçimde linç edildiğini, haksız yayın yasakları konusunda çok ilginç bir inceleme yazısının başlığını, spor sayfasını, daha bir yığın küçük haberi bir bir okudum.” (s.51-52)

6. Anlatıcı ve Bakış Açısı

“Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirlerinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen” (Aktaş 2000, 78) cevaptır. Palto'da “hâkim bakış açısı ve anlatıcı” görülür. Hikâyeyi anlatan, kişileri ve onların geçmişlerini, düşüncelerini, hayallerini bilmektedir. Anlatıcının ağırlığı her sayfada hissedilir. Fakat bununla birlikte anlatıcı gözleme de önem vermiş, gerçekçi bir tavır sergilemeye gayret etmiştir. Anlatıcı, önceden bildiği, tanık olduğu hikâyeyi dinleyicilere anlatma derindedir. Bu anlamda pek çok yerde yazardan öte “anlatıcı”dır. Nitekim eserin kimi yerlerinde şu cümlelerde olduğu gibi araya girerek okuyuculara seslenir ya da onları bilgilendirir, açıklamalarda bulunur: “Devlet dairelerinin birinde... Ama hangisinde olduğunu belirtmeden geçsek daha iyi olacak. s.17” “İşte olaylar bu şekilde gelişti. Olan biteni doğrudan anlatmayı tercih ettik... s.20” “...okumakta olduğunuz satırlara Petroviç'i de buyur etmekten, onun hakkında bir çift laf etmekten başka seçeneğimiz yok. s.29” “Yalnız her şeyden önce, şu ilk ‘kırk rublenin’ nasıl temin edileceğini okuyucularımıza anlatmamız gerekir. s.38” “Yalnız, hortlaktan bahsetmeye o kadar daldık ki, tamamen gerçeklere dayanan bu hikayenin fantastik bir sonla noktalanmasına neden olan mühim adamı hepten unuttuk. s.65” vb.

Anlatıcının tavrı ve kullandığı dil temelde gerçekçi olmakla birlikte alttan alta eleştirel, alaycı ve dramatiktir. Fantastik bir son ile de sıradan insanların hem çaresizliğine hem de yönetici sınıfı bekleyen gerçek bir hortlağın çıkabileceğine işaret eder.

Odalarda ise “kahraman anlatıcının bakış açısı” görülür. Olaylar ve durumlar romanın başkışisi memur gencin ağzından, “ben anlatıcı”yla verilir. Kronolojik olarak akan zamanda kahramanın dikkatiyle geçmiş ve hâl okurlara sunulur.

Anlatıcının bakış açısı genelde karamsar ve umutsuzdur. Sade bir üslup, yalın bir dil kullanılan romanda içe ve dışa dönük tasvirler ve tahliller hemen hemen denktir.

7. Temalar/Fikirler

Palto'nun tematik kurgusunu “sıradan/küçük adam ile mühim adam” karşıtlığı oluşturur. “Küçük adam”ı edebiyata sokmasıyla Rus ve Dünya edebiyatının seyrini değiştirdiği hususunda hemfikir olunan Gogol, en temel ihtiyacını bile gideremeyen, hayatın zorlukları içerisinde çevresine yabancılaşarak dar bir çerçevede hayatını idame ettirmeye çalışan silik bir memurun dramatik hikâyesini verirken dönemin Çarlık rejimini eleştirir. Sıradan insanların yoksulluğunu ve yoksunluğunu gözler önüne sererken bir devlet dairesinde “mühim adam” kimliğiyle çalışan bir idareci özelinde de yönetici sınıfın halktan ve halkın sorunlarından kopukluğunu ortaya koyar. Nitekim eserde yönetici kesimi temsil edenlerden “Mühim Adam”ın “... Bir memur... A! Bekleyebilir öyleyse.” (s.57) tavrı; Bekçi'nin “... uzaktan kendisine doğru bağıra çağıra koşan bu Tanrı'nın cezası herifin kim olduğunu görmek için merakla onu izliyordu.” (s.51) düşüncesi; çalıştığı daireden geçen “... sanki önlerinden geçen basit bir sinekmiş gibi kafalarını ondan tarafa

çevirmeye bile tenezzül etmiyorlardı.” (s.20) bakışı sistemin Akakiyeviç özelinde basit, sıradan insanlara yaklaşımını gözler önüne sermektedir.

Sosyal tabakadaki eşitsizlik cenaze merasiminde bile kendini gösterir. Zira parasız pulsuz Akakiyeviç için meşeden değil de ancak çamdan bir tabut siparişi verilebilir. (s.61)

Bahsi geçen karşıtlıkta işlenen problemin başka bir tezahürü devlet dairelerindeki işleyiş, bürokrasidir. Zaten “Devlet dairelerinden birinde” (s.17) diyerek başlayan hikâyenin hemen başında buradaki probleme dikkat çekilir. Akakiyeviç için hayat memmat meselesi olan paltonun zorla gasbedilmesine ne devletin bekçisi ne karakoldaki müdür ne de önemli bir devlet dairesindeki mühim adam aldırıştır. Aksine alaycı, suçlayıcı bir tavır takınmışlardır. Çalınmış paltosu için başvurduğu mühim adamın böyle bir meseleden dolayı kendisini rahatsız eden Akakiyeviç’i paylayarak “İşlerin nasıl yürüdüğünüzden haberiniz yok mu? Önce bir dilekçeyle kaleme başvurmalıydınız, dilekçeniz masa şefine iletilmeliydi, oradan da sekretere ve sekreterden de bana ulaşmalıydı...” (s.59) ifadeleriyle de var olan gereksiz bürokrasi ortaya konur. Yine bürokrasinin durumunu resmetmek adına “İşte, Kutsal Rusyamız taklitçilik hastalığına bu derece kapılmış durumda; herkes amirlerine özeniyor, herkes birbirine amirlik taslıyor.” (s.55) sözlerini sarf eder.

Kamudaki idarecilerin sade kendini düşünen, gösteriş meraklısı olmaları eleştirilir. Amirler, daireye geldiğinde çalışan tüm memurların kendilerini karşılamaları için merdivenlere çıkmalarını buyurur. (s.55) Kendi portrelerini memur paralarıyla bir şekilde yaptırır, yakın arkadaşının kitabını zorla tavsiye eder. (54) Bünyesinde zerre kadar kibir olmadığını, kendinden aşağı pozisyonda çalışanlarla bile vakit geçirebileceğini cümle âleme göstermek adına davetler verir. (s.44) vs.

Odalarda’ya bakıldığında eser, tezli bir roman olmaktan ziyade kişiliksiz, kimliksiz, kimsesiz bir gencin dramını, çevresiyle olan yabancılaşmasını, hayata nüfuz edemeyişini anlatır. Bu bağlamda eserin temel kurgusu gencin hayata tutunup tutunamayacağı, kişilik geliştirerek toplumda bir yer edinip edinemeyeceği üzerinedir. (Çalışmanın “Kişiler” bölümünde adı verilmeyen genç üzerinden işlenen meseleler üzerinde durulduğu için burada tekrara düşmeyeceğiz.)

Eserde Palto’daki kadar kesin işlenirse de fakirlik, devlet dairesinin can sıkıcı havası, rutinin sıkıcılığı gibi sosyal temalara da değinilmiştir.

Özetle Palto’da Akakiyeviç’in yoksunluğu, palto özelinde maddi/somut bir eksiklikten hareketle sunulmuş ve yönetici kesim eleştirilmiştir. Odalarda ise her ne kadar fakirlik, bir simide muhtaç olma durumu olsa da yoksunluk daha çok psikolojiktir. Kişiliği, kimliği net olmayan, kısmen okumuş bir memurun çevresiyle uyum sağlayamayışı, kendine ve topluma yabancılaşması anlatılır. Buradaki sebepler hem kişisel hem de toplumsaldır.

8. Metinlerarası İlişkiler

Giriş bölümünde de bahsedildiği üzere Gogol’ün Palto’su Erdal Öz’ü adamakıllı baştan çıkarmış, o da bu hikâyenin başkişisine benzeyen bir yakınını Palto’nun anlatımıyla birleştirerek Odalarda’yı yazmaya başlamıştır. Dolayısıyla kaynak metin Odalarda ile bir alt metin olarak Palto arasında metinlerarası ilişkiler aranabilir, araştırılabilir. İki eser arasındaki yapı ve temayla ilgili var olan benzerliklere önceki bölümlerde dikkat çekildiği için bu başlıkta, Odalarda içerisinde somut olarak Gogol ve Palto’nun varlığı aranacaktır.

Odalarda ile Palto arasında “ortakbirliktelik ilişkisi”ne dayanan metinlerarası ilişkiler, “gönderge” ve “anıştırma” biçimindedir. Göndergeyi Aktulum şöyle açıklar: “Bir diğer açık metinlerarası biçimi olan gönderge ise yapıtın başlığını ya da yazarın adını anmakla yetinir. Gönderge, bir metinden alıntı yapılmadan okuru doğrudan bir metne gönderir.” (Aktulum 2007,

101) Doğrudan bir "alıntı"nın olmadığı Odalarda'nın son on sayfasında Gogol'e ve Palto'suna eser adı ve yazar adı üzerinden kuvvetli bir vurgu yapılır. Bu on sayfalık bölümde Gogol'un ismi yedi, Palto/Kaput'un ismi de altı defa geçmektedir. Odalarda'nın başkışisi, Gogol'un "Üç Öykü" adlı kitabından "Palto"yu okur. Gogol'ü çok sevdiğini söyler. (s.151) Palto'nun müthiş bir öykü olduğunu ifade eder: "Kimbilir kaçınıcı okuyuşum bu. Her okuyuşumda ilk okuyormuşum gibi heyecanlanıyorum." (s.153) "Ona Gogol'un 'Palto' öyküsünü okusam hoşlanır mı acaba? O güzelim öyküyü o zarif insana okumalıyım." (s.159) Öz, bir röportajında Odalardaki kahramanı, Palto'nun Akakiyeviç'ine benzeyen bir arkadaşından hareketle kurguladığını söyler. Bunu romanda eserin başka bir kişisine söyler: "Aslında sen bu öyküdeki kahramana benziyorsun." (s.153)

İki eser arasındaki bir diğer metinlerarası ilişki, Öz'ün eserinde sıkça geçen "palto" kelimesi üzerinden yapılan "anıştırma"dır. Aktulum, Dictionary of World Literary Terms'den alıntıyla anıştırma için şu tanımları verir: "Bir şeyi doğrudan anmadan belirtme. Doğrudan anma bir göndergedir. Anıştırma, bir sözcüğün alıntılanması ya da bir başka yapıtın, kimliği söylenmeden ya da açıkça bildirilmeden anılmasıdır." (Aktulum 2007, 109) Anıştırmada, anıştırılan metin ile (gönderge metin) anıştırma yapan metin (kaynak metin) arasında örtük bir gönderme yapılır. Bu gönderme eserdeki herhangi bir şeye olabilir. Kişilere, mekâna, objelere vs. Bu cümleden hareketle diyebiliriz ki "Odalarda" adlı romanda hem doğrudan Gogol'un "Palto" adlı eserine gönderge yapılır hem de bir kıyafet adı olarak on yedi kez tekrarlanan "palto" kelimesi üzerinden "Palto"daki Akakiyeviç'in paltosu (hatta tevriyeli olarak eserin kendisi) anıştırılır. Bu tekrarlarla okur Akakiyeviç'in paltosunu hatırlar. Yakası kalkık, incelmış, yeteri kadar ısıtmayan bir palto. Yazar tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan bu tekrarın vurgusunu anlatmada, yaz ayı geldiğinde bile sarfedilen "palto"lu şu cümle örnek gösterilebilir: "Paltomdan kurtulduğuma seviniyordum." (s.58)

9. Sonuç

Edebiyatta sürekli tartışma konularından biri, "etki" ve "intihal"dir. 1950'lerden sonra bu konu "metinlerarasılık" kavramıyla alıntı, gönderge, pastiş, parodi gibi ilkelerle zenginleşerek daha farklı boyutlarda ele alınmıştır. Günümüzde gelinen nokta, etkinin kaçınılmaz olduğu, önemli olanın bu etkinin "özgünlük"e dönüşebilmesi ve yazar taklidinden kaçınılması gerektiğidir. "Gogol'un Palto'sundan Çıkmak Ya Da Palto'yu Çalmak" adlı yazısında Necip Tosun, bir öncü eser olan "Palto"dan hareketle "etki" ve "intihal"i şöyle açıklar: "Palto" öyküsünün öncülüğünü ve yol açıcılığını kabul etmek etki, "Palto"ya sahip çıkmak, benim demek intihal (Tosun 05.10.2011). Bu cümleden hareketle diyebiliriz ki Erdal Öz, açıkça etkilendiğini söylediği Gogol'un Palto'sundan Odalarda'yı çıkarmıştır. Ancak bu eser kesinlikle özgün bir yaratımdır. Biçim ve içerik olarak farklı bir noktada, orijinal bir eserdir.

Palto ile Odalarda arasındaki benzerlikler iki eserin başkışisinden hareketle daha çok tematiktir. Her ikisi de sıradan, toplumun kenarında iğreti duran karakterleri anlatır. Anlatılan kişilerden biri paltosuna sarılarak diğeri odasına sığınarak var olmaya çalışır. Odalardaki adı verilmeyen genç memur, Gogol'un Palto'sundaki "küçük adam"ın karşılığı olarak sunulan Akakiy Akakievich'ten izler taşır. Zaten romanın ön sözünde Erdal Öz, romanını Palto'da anlatılan kahramandan yola çıkarak yazmaya başladığını ifade eder. (s.11) Romanda da bu öykünün adı vurgulu bir şekilde geçer. "Kimbilir kaçınıcı okuyuşum bu. Her okuyuşumda ilk okuyormuş gibi heyecanlanıyorum." (s.153) dediği öyküyü "müthiş" olarak nitelendirir. Genç memur, Akakiyeviç gibi bir devlet dairesinde yazıcılık yaparak geçinmeye çalışan, bir odaya mahkûm kalan, çevresinden uzak, kendi halinde, sıradan ve safçadır. İçinde yaşadığı topluma yabancısıdır. Onun da eski, sık sık yakasını kaldırdığı bir paltosu vardır. Ama elbette o, Akakiy Akakiyeviç'in kendisi/aynısı/taklidi değildir. O, Odalarda'nın başkışisidir. Benzerliklerin altında bilerek veya

bilmeyerek etkisi altında kalınan bir Palto etkisinden bahsedilebileceği gibi anlatılan kişilerin evrensel tipler olmasının da etkisi olduğu muhakkaktır.

İki eser arasındaki “ortakbirliktelik ilişkisi”ne dayanan metinlerarası ilişkiler, “gönderge” ve “anıştırma” biçimindedir. Odalarda adlı romanda hem doğrudan Gogol ve Palto’nun ismi zikredilerek Gogol’ün Palto adlı eserine gönderge yapılır hem de bir kıyafet adı olarak on yedi kez tekrarlanan “palto” kelimesi üzerinden “Palto”daki Akakiyeviç’in paltosu (hatta tevriyeli olarak eserin kendisi) anıştırılır.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif (2000). **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- AKTULUM, Kubilay (2007). **Metinlerarası İlişkiler**, İstanbul: Öteki Yayınevi.
- AYTAÇ, Gürsel (2003). **Genel Edebiyat Bilimi**, İstanbul: Say Yayınları.
- GOGOL (2008). **Palto** (Çev. Aslı Tanakay), İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- GÜMÜŞ, Ezgi Oya. (2006). “**Tuncer Cücenoglu’nun Tiyatro Oyunlarına Genel Bir Bakış ve Oyunlarında Metinlerarası İzler**”, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÖGEYİK, Muhlise Çoşkun. (2008). **Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi**, Ankara: Anı Yayıncılık.
- ÖZ, Erdal. (1999). **Odalarda**, İstanbul: Can Yayınları.
- ÖZ, Erdal. (05.02.1998). “İnsan Sıcaklığında Bir Öykücü: Erdal Öz.” Cumhuriyet Gazetesi / Kitap Eki.
- TOSUN, Necip. (05.10. 2011) “**Gogol’ün Palto’sundan Çıkmak Ya Da Palto’yu Çalmak**” Zaman Gazetesi / Kitap Zamanı.